

jadranske obale do rijeke Drave pao pod direktnu i indirektnu rimsku kontrolu. Poznati uzroci Batonovog rata iz narativnih izvora se podvrgavaju postmodernističkoj kritici (poput npr. Veleja Paterkula), u obzir se uzima i širi geografsko-politički kontekst poput dužničke krize u Galiji i restrukturiranja elita. Tok borbi se obrađuje na sličan način, a posljedice rata su bile reorganizacija prostora, umrežavanje nižih nivoa vlasti, gradnja puteva, regrutiranje indigenog stanovništva, eksploatacija rudnika itd. Ovakvo uključivanje Ilirika u rimski imperijalni sistem je omogućilo repozicioniranje dotadašnjih i konstruisanje novih identiteta selektivnim primanjem određenih rimskih identitetskih matrica i imperijalne ideologije.

Monografija završava *Zaključnim razmatranjima*, u kojima se daje pregled cijelog djela i postavljaju perspektive za buduća istraživanja. Vrijedni dodaci knjizi su *Kronologija balkansko-panonske krize* kao i *Kazalo* geografskih pojmova i ličnih imena. Na kraju ovog osvrtu treba napomenuti da ova monografija predstavlja pravo osvježenje kako postmodernističkim pristupom tako i samom svojom pojavom jer ne postoji mnogo napisanih sintetskih studija o ovoj problematici na nekom od domaćih jezika, te će biti od koristi ne samo profesionalnim historičarima, već i studentima i široj publici.

KEMAL ABDIĆ

Adnan Busuladžić, *Zbirka antičkih fibula iz Franjevačkog samostana u Tolisi*, Univerzitet u Sarajevu, Zemaljski muzej u Bosni i Hercegovini, Franjevački samostan Tolisa, Sarajevo – Tolisa, 2014, 192 str.

U kulturnom sivilu kojim je već par godina BiH obavijena i kada mnoge kulturne institucije, zbog nebrige nadležnih vlasti za kulturnu zaostavštinu, zatvaraju vrata za svoje posjetitelje, ipak je 2013. godine, kao rezultat nevjerojatnog entuzijazma, rada, upornosti i marljivosti otvoren muzej "Vrata Bosne" u okviru Franjevačkog samostana u Tolisi. U arheološkoj postavci ističe se i veća zbirka antičkih fibula, koja je obrađena u publikaciji prof. dr. Adnana Busuladžića pod naslovom *Zbirka antičkih fibula iz Franjevačkog samostana u Tolisi*. Prije nego se nešto više kaže o sadržaju knjige, neophodno je istaći da je ona nastala kao rezultat saradnje Zemaljskog muzeja BiH, Franjevačkog samostana u Tolisi te Univerziteta u Sarajevu, odnosno u okviru implementacije Tempus BIHERIT projekta.

U uvodnom izlaganju autor navodi osnovne informacije o muzeju "Vrata Bosne" zatim okolnosti pod kojima je knjiga nastala izražavajući pri tome zahvalnost mnogim franjevcima navedenog samostana bez kojih, kako i sam autor ističe, pisanje tog rada skoro da bi bilo nemoguće. U nastavku teksta iznosi se podatak da zbirka antičkih fibula u Tolisi predstavlja drugu po brojnosti u BiH, u kojoj se čuva 162 primjerka determinirana u 18 tipova, a koji se datiraju od kraja I do IV st. Potom slijedi kratak osvrt o najstarijim poznatim fibulama, njihovom razvoju kroz periode koji su uslijedili, porijeklu imena *fibula*, njihovoj namjeni te o periodu napuštanja upotrebe ovog predmeta.

U daljnjim naslovima ovoga rada posvećuje se pažnja samoj namjeni fibula, zatim historijatu istraživanja navedenih predmeta u Evropi, napose u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori. Potom je iznesen i historijat istraživanja u samoj BiH, u kojoj su se autori samo usputno doticali navedene problematike pa su samim tim izostali veći radovi. Međutim, ovdje se ne smije izostaviti činjenica da je Busuladžić prethodno objavio dva rada od kojih je u jednom obradio antičke fibule sa lokaliteta Mogorjelo, do tada nepublicirane, a u drugom antičke fibule iz zbirke Zemaljskog muzeja.

Prije nego je pristupio tipološkoj i hronološkoj analizi fibula zastupljenih u navedenoj zbirci, autor uvodi čitatelja u problematiku kroz dva poglavlja koji se odnose na načine proizvodnje fibula te njihovom konstrukcionom shemom.

Tipološka i hronološka analiza je koncipirana tako da je svaki tip fibule obrađen pod zasebnim naslovom, a odmah ispod naslova naveden je kataloški broj (ili brojevi, ukoliko tip ima više primjeraka) pri čemu je samim tim moguće utvrditi koliko primjeraka sadrži određeni tip fibule, mada je to kod određenih tipova i u daljnjem tekstu navedeno. Takav primjer jeste i tip ranih predaučissa fibula na zglob. U nastavku istoimenog naslova navedeno je porijeklo tog tipa, njegova zajednička tipska karakteristika, ali i specifičnosti kod pojedinih primjeraka. Komparativnom metodom navodi se raširenost tipa pri čemu je, pozivajući se na različite autore, bilo moguće ovaj tip i apsolutno datirati. Na isti način su obrađene fibule sa zglobom, lučno izduženim i profiliranim lukom; noričko – panonske fibule sa dva diska na luku i perforiranim držačem igle te izrazito profilirane fibule sa potpornom gredom i oprugom i pet njenih varijanti, obrađenih u

pet podnaslova u kojima je istaknuta karakterističnost svake varijante ponaosob, ali i različitost koja se pojavljuje unutar nje same.

Predmet obrade su bile i izrazito profilirane fibule bez potporne grede gdje je također istaknuta njihova glavna karakteristika, specifičnost te osnovna tipska odlika prema kojoj su, obzirom na varijacije, izdvojene tri varijante.

U poglavlju *Koljenaste fibule (opći dio)* autor daje osnovne podatke o ovom tipu fibule koje su imale veliki raspon rasprostranjenosti pa su, obzirom na tu činjenicu, nastajali i različiti oblici tog tipa, a u zbirci muzeja "Vrata Bosne" je zastupljeno njih šest.

Pažnja je posvećena i geometrijskim fibulama u obliku slova "S", kao i pločastim fibulama rađenim u tehnici prolamanja što predstavlja i njihovu osnovu karakteristiku. Pored navedenih, u zbirci su zastupljene i zoomorfne fibule kod kojih se naročito ističe varijanta I sa predstavom scene lova i koja nema identičnih analogija ni na prostoru BiH ni šire.

Neizostavan dio ovoga rada su bile i si-draste fibule čiji značaj leži u činjenici da je prostor njihovog nastanka bilo tračko-ilirsko područje pa su dosta dobro zastupljene u provincijama Panoniji, Dakiji, Trakiji, Dalmaciji, a samim tim i na području današnje BiH.

Pored lučnih fibula u obliku viljuške sa zglobnim mehanizmom, analizi su bile podvrgnute i "T" fibule sa zglobnim mehanizmom, koje predstavljaju preteču lukovičastih fibula, a koje su na osnovu niza razlika obrađene u tri zasebne varijante.

Posljednji tip koji je analiziran u ovoj publikaciji jesu lukovičaste fibule. U obradi ovog tipa, autor se posebno osvrće na socijalni momenat koji predstavlja jednu od specifičnosti ovih fibula, dok se u zasebnom naslovu tretira pitanje klasifikacije varijanti ovog

tipa prema determinirajućim elementima.

Na samom kraju analizirani su ukrasi na fibulama pri čemu je izvršena i njihova klasifikacija prema mjestu gdje se nalaze na fibuli.

Pored tehničkih elemenata, koje čine neizostavni dio svakog naučnog rada poput skraćénica i popisa literature, na samom kraju knjige dat je i katalog svih primjeraka fibula koje su tretirane u ovome radu pri čemu su, uz fotografiju i inventarni broj, navedeni i nalazište, opis, materijal, dimenzije te datacija fibule. Još jedna značajna prednost ove publikacije jeste činjenica da je pisana uporedo i na engleskom jeziku što je čini dostupnom i široj naučnoj javnosti.

Naposlijetku, valja posebno naglasiti da je zbirka antičkih fibula iz Franjevačkog samostana u Tolisi u istoimenom radu po prvi put analizirana i publicirana što predstavlja iznimno veliki značaj za dalja rješavanja pitanja iz perioda antike, naročito sa područja Bosanske Posavine, a koja su zbog nedovoljno objavljenog materijala bila po automatizmu osuđena da ostanu bez odgovora.

SAMRA TERZIĆ

Dura Hardi, *Drugeti. Povest o usponu i padu porodice pratilaca anžijskih kraljeva*, Filozofski fakultet, Novi Sad, 2012, 480 str.

U prošlosti nisu rijetki slučajevi da neki pokretljivi članovi pojedinih porodica ostave dubokog traga na historiju različitih zemalja i oblasti, te da u tom procesu o njima nastane bogat, geografski udaljen i jezički raznolik izvorni materijal. Pošto te okolnosti pred istraživača postavljaju niz dodatnih izazova, prava je historiografska rijetkost da se djelatnost takvih ličnosti i njihovih

potomaka uspješno rekonstruira i osvjetli. Međutim, upravo jedan takav poduhvat pošao je za rukom Đuri Hardiju, profesoru Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, koji je uložio nemjerljiv trud i energiju u oslikavanje historijata jedne velikaške porodice čiji se put kretao od Francuske, preko Južne Italije, da bi svoj vrhunac doživio u Ugarskoj. Radi se o članovima porodice Druget koji su na tom putu pratili članove anžuvinske dinastije, a djelomično bili i zaslužni za njihov uspon na ugarsko vladarsko prijestolje početkom 14. stoljeća.

Knjiga predstavlja prerađen i dopunjen tekst doktorske disertacije koju je Hardi u maju 2009. godine odbranio na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, pred komisijom u sastavu prof. dr. Đuro Tošić, prof. dr. Petar Rokai, prof. dr. Nenad Lemajić i prof. dr. Janko Ramač. Autor je osjećao profesionalnu i ljudsku dužnost na početku svoga djela zahvaliti se članovima komisije, ali i naglasiti zasluge svoga mentora, profesora Petra Rokaia, koji ga je na tu temu uputio, te mu prilikom izrade disertacije pružao svesrdnu pomoć.

Ono što na prvi pogled zaokuplja pažnju čitatelja jeste impozantan broj arhiva i biblioteke koje je autor morao posjetiti tokom istraživanja i pisanja svoje knjige. Krećući se stopama Drugeta, prateći tragove glavnih aktera svoga djela, Hardi je bio dužan zaputiti se u neka od najvažnijih središta srednjovjekovne Istočno-Centralne Evrope: u Budimpeštu, Bratislavu, Beč, Graz, Prešov, Košice, Linc i Segedin. Tom prilikom je skupljao objavljenu i neobjavljenu diplomatsku građu nastalu na različitim jezicima, te je konsultirao bogatu sekundarnu literaturu kako bi obradio prisustvo Drugeta u Francuskoj, na Apeninskom poluotoku i sjeveroistočnoj Ugarskoj.